

نقش زنان در جهاد تبیین با توجه به عملکرد بانوان شاخص در صدر اسلام

استاد محترم: سرکار خانم فخرایی

محدثه فضیلتی^۱

چکیده

زن در دوره جاهلیت از ابتدایی ترین حقوق، بی بهره بود. جامعه عرب برای زن استقلالی در زندگی قائل نبود و حرمت و شرافتی برای او جز حرمت و شرافت قبیله نمی شناخت. با ظهور اسلام و آشنایی زنان با منزلت و جایگاه خود، تحولی عظیم در نقش آفرینی آنان در جامعه ایجاد شد. در اسلام نقش و جایگاهی که برای زنان، به عنوان نیمی از پیکره ی جامعه ، در عرصه های مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مشخص شده است، کمتر از مردان نیست. بنابراین بزرگ زنان صدر اسلام با حمایت های بی نظیر خود، قافله ی فرهنگ و تمدن اسلامی را به پیش بردند. پس میتوان گفت یکی از مسائل حائز اهمیت در تاریخ اسلام، بررسی چگونگی نقش آفرینی زنان در عرصه های مختلف جامعه است. هدف از این پژوهش؛ بررسی نقش زنان برجسته صدر اسلام در روشنگری افکار عمومی و جلوگیری از تحریف وقایع و جهاد تبیین می باشد. بنابراین؛ باتوجه به تأثیرات غیر قابل چشم پوشی روشنگری هایی که توسط زنان شاخص صدر اسلام صورت گرفته است، در رشد و پایداری اسلام؛ ایشان الگوهای فکری و عملی مفید برای بهره زنان جامعه برای نقش آفرینی در عصر حاضر هستند.

کلید واژه ها: زن، جاهلیت، جهاد تبیین.

^۱ .طلبه سطح دو حوزه علمیه خواهران راه زینب (س)، تهران.

مقدمه

آیات متعددی در قرآن به موضوع بیان و تبیین و تبلیغ ؛ و در واقع روشنگری افکار عمومی و جامعه اختصاص داده شده است. در این آیات یکی از مسئولیتهای مهم و تعیین کننده و اساسی همه پیامبران الهی از جمله پیامبر اسلام بیان حقایق و روشنگری افراد جامعه است به عنوان نمونه در آیه ۴۴ سوره نحل فرموده است: "...وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ..." ما ذکر بر تو نازل کردیم با این هدف که شما آنچه در قرآن از حقایق و احکام و عقاید و ... است برای مردم روشنگری کنید، باشد که در طی تبیین و روشنگری شما، مردم به تفکر و اندیشه بنشینند و برای تشخیص حق از باطل؛ و پیمودن راه حق و اجتناب از راه باطل تلاش کنند.

در برابر بیان حقایق، کتمان حقایق است، آنچه امروزه به عنوان جهاد تبیین از آن یاد می شود، بیان حقایق و روشنگری است. عبارت جهاد تبیین را که مقام معظم رهبری به عنوان یک اصطلاح جدید در جامعه مطرح فرموده اند، یک عهد و پیمانی است که خداوند از اهل کتاب و از آشنایان به معرفت الهی گرفته است تا حقایق را برای مردم روشن کرده و نپوشانند.

در سوره ابراهیم آیه ۴ (وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ...) آمده است ما هیچ پیامبری را مبعوث به رسالت نکردیم و هیچ پیامبری را به میان مردم نفرستادیم مگر آن که آن پیامبر با زبان آن قومش آشنا باشد، با این وجود، پیامبران اگر با زبان قوم خود آشنا باشند می توانند آنها را آگاه سازند و بدین گونه جهاد تبیین تحقق یابد.

اسلام که آخرین دین آسمانی است، جایگاه انسانی زن را به او برگردانید و زمینه رشد و تعالی او را فراهم کرد. قرآن زن و مرد را بطور یکسان مورد خطاب قرار داده، خود را چنین معرفی می کند: این کتابی است که هیچ شک و شبهه‌ای در آن نیست و هدایت است برای با تقوایان.

نگاهی به نقش ارزشمند زنانی که در صدر اسلام منشأ خدمات تأثیرگذاری بوده‌اند، می‌تواند مصداقی بر این مدعا باشد. دومین گروه به دین اسلام یک زن است که خود به عنوان بانوی اول این دین در همگامی و همراهی با آورنده پیام و پشتیبانی و پیشبرد اهداف عالیه آن نقش بارز و برجسته‌ای داشته است و پس از او دخت ارجمندش، با شخصیت شگرف و چندبعدی خود الگوی همیشگی زن مسلمان لقب گرفت. زنان صدر اسلام در شرایطی که درپرتو تعالیم ارزشمند اسلام نصیبشان شد، در پیشبرد تمدن و بقاء اسلام کمتر از مردان نبوده‌اند و کافی است تأثیر سه بانوی بزرگ اسلام، حضرت خدیجه علیها السلام حضرت فاطمه علیها السلام و حضرت زینب علیها السلام شاهد صدق و صحت این ادعا باشد.

این نوشتار درصدد پاسخ به سوالات زیر است:

سؤال اصلی:

زنان صدر اسلام چه نقشی در عرصه ی روشنگری در جامعه اسلامی داشته اند؟

سوالات فرعی:

۱. ظهور دین اسلام، چگونه بر حضور فعال زنان در جامعه تاثیر گذارد؟
۲. زنان صدر اسلام چگونه در عرصه های تبلیغ دین نقش آفرینی کردند؟
۳. جهاد تبیین توسط زنان شاخص صدر اسلام در چه محورهایی صورت گرفت؟

تعریف مفاهیم

تبیین در لغت

«تبیین» از ماده «بین» به معنای فاصله میان دو چیزی است. سپس به معنای جدایی و آشکار شدن و بعداً در هر کدام از این دو معنا به طور جداگانه به کار رفته است؛ گاه به معنای جدایی و گاه به معنای ظهور و آشکار شدن. آیه ۱۱۸ سوره آل عمران می خوانیم: «قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ أَنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»؛ (ما آیات [و راههای پیشگیری از شر آنها] را برای شما بیان کردیم اگر بیندیشید).

در صحاح اللغه آمده است که «بین» به دو معنای متضاد می آید: گاه به معنای جدایی، و گاه به معنای اتصال است. ولی به نظر می رسد که معنای اصلی همان گونه که در دیگر کتب لغت آمده است به معنای جدایی و فراق است. منتها چون جدایی از چیزی چه بسا باعث پیوستن به امری دیگر می شود به لازمه آن نیز اطلاق شده است.

واژه «تبیین» در بسیاری از آیات قرآن به معنای ظهور و انکشاف و وضوح آمده است؛ لذا «بین» به چیزی گفته می شود که دلیل روشن و آشکاری است، خواه عقلی باشد یا محسوس. به همین دلیل به دو شاهد عادل که در امور قضایی شهادتشان مدرک است «بین» اطلاق می شود. به معجزات انبیاء نیز «بین» گفته شده است.

تبیین در اصطلاح

واژه تبیین در اصطلاح، به معنای بیان کردن، روشننگری نمودن، سخن گفتن، روشن و آشکار ساختن موضوع یا مطلبی آمده است. در قرآن کریم واژه تبیین در قرآن کریم غالباً در م قابل کتمان به کار رفته و به معنای ظاهر کردن، کشف کردن، روشن نمودن آمده است؛ بنابراین بین به چیزی گفته میشود که دلیل روشن و آشکاری است، خواه عقلی باشد یا محسوس. بیان به معنای پرده برداری از چیزی است، خواه به وسیله نطق بوده باشد یا نوشتن یا اشاره یا شاهد حال.

تبیین، یعنی بیان حقیقت و از بین بردن غبار جهالت و تحریف از اذهان. ذهن انسان ممکن است دچار ابهام شود، مورد تحریف قرار گیرد و دشمن یا هر فرد دیگری آن را از مسیر حقیقی و عقلانی خودش منحرف کند. به عبارتی تبیین به معنای بی تفاوت نبودن انسان نسبت به ذهنی است که به کمک نیاز دارد و باید تعلیم ببیند.

تبیین، آگاهی بخشی به سطوح مختلف جامعه با هدف افزایش عمق فهم و دانایی فعال افراد است. منظور از دانایی فعال، نوعی از آگاهی است که در مواجهه با جهان غبارآلود و پر از شبهه کنونی، کاربردی و راهگشا باشد و نه توده ای از گزاره های خنثی و منفعل انباشته شده در ذهن.

مفهوم جهاد

^۲. مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ۱/۲۱۳.

«جهاد» واژه‌ای عربی است از ریشه جهد به معنای مشقت، تلاش، مبالغه در کار به نهایت چیزی رسیدن و توانایی. مهم‌ترین مفهوم اصطلاحی این واژه در متون دینی، همانند کاربرد عام آن، گونه‌ای خاص از تلاش است یعنی مبارزه کردن در راه خدا با جان، مال و دارایی‌های دیگر خود با هدف گسترش اسلام یا دفاع از آن.^۳

چون حکم جهاد در مدینه تشریع شده، واژه جهاد و مشتقات آن در آیات مکی در معنای عام و لغوی آن به کار رفته است. (سوره عنکبوت: ۶، ۸، ۶۹؛ سوره لقمان: ۱۵) نخستین آیه راجع به تشریع جهاد، به جهاد دفاعی اختصاص دارد که در سال اول هجری نازل شد و به مسلمانان اجازه داد که در برابر هجوم مشرکان به دفاع از خود بپردازند. (سوره حج: ۳۹، ۴۰)

اهمیت جهاد در اسلام

جهاد یکی از مفاهیم اسلامی است و هرگونه تلاش مجاهدانه و صرف جان و مال در راه خدا برای مقابله با دشمن را شامل می‌شود. براساس آموزه‌های دینی، جهاد به اقسام مختلفی مانند: جهاد اصغر و اکبر تقسیم شده است، که هر کدام دارای اقسامی می‌باشند.

ریشه‌ی اصطلاح جهاد تبیین

ریشه‌ی این اصطلاح را میتوان در وصیت حضرت امیرالمومنین جست و جو کرد در قسمتی از وصیت خود به حسن بن علیهم السلام چنین می‌فرماید:

"...وَاللّٰهُ فِي الْجِهَادِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَالسِّنِّتِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ..."

و از خدا بترسید از خدا بترسید در باره جهاد به دارائیه‌ها و جانها و زبانها در راه خدا (برای ترویج دین و جنگ با دشمنان خدا و رسول از هیچ چیز خودداری ننمائید)

تبیین، بخشی از جهاد تبیین و رسالت‌روشنگری است. باید توجه داشت که هر کاری از نظر اسلامی جهاد نیست. مهم‌ترین عنصر جهاد به معنای اسلامی و قرآنی، تقابل با دشمن است؛ یعنی هر کاری که در تقابل با دشمن و فی سبیل‌الله باشد، جهاد است.

منظور از جهاد در اصطلاح جهاد تبیین چیست؟ جهاد تبیین یک قسم از جهاد اصغر است و با هدف مقابله با توطئه دشمنان در انحراف افکار و تحریف وقایع، صورت می‌پذیرد.

^۳ . ابن‌عابدین، ج ۳، ص ۲۱۷؛ هیکل، ج ۱، ص.

حضرت زهرا علیها السلام که خود الگوی یک انسان کامل هستند، در ابعاد اجتماعی و فرهنگی نقش سازنده‌ای ایفا نموده و افراد جامعه در صدر اسلام درسهای زیادی از ایشان آموخته‌اند. زمانی که آن حضرت احساس کردند که اسلام و امام زمانشان به حرکت سیاسی او نیازمند است، به بهترین وجه برای روشن شدن حق ولایت و امامت به دفاع برخاستند و طی خطبه‌ای جامع و بلیغ در مورد امور سیادت و سیاست و دیانت و مسایل غامض شریعت و خلافت که نهایت فصاحت و بلاغت در آن مشهود است به دفاع از حقی که غصب شده بود برخاست.

حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها در اولین گام در جهاد تبیین به مدل روایت، یعنی تذکر و یادآوری، اکتفا نموده و با سخنان تبیین‌کننده خود، عده‌ای را که به خاطر تبلیغات سوء دشمنان و عدم آگاهی، قدم در بی‌راهه گذاشته‌اند را دعوت به بازگشت می‌نمایند

بیان فضایل امام علی علیه‌السلام

بیان فضائل امام یکی از موضوعاتی است که حضرت فاطمه سلام‌الله‌علیها آن را وظیفه دینی و الهی خود می‌دانستند. ایشان در برابر یکی از افراد نادان مدینه او را سرزنش کرده و فرمودند: "وَهُوَ الْإِمَامُ الرَّبَّانِيُّ وَالْهَيْكَلُ النُّورَانِي، قُطْبُ الْأَقْطَابِ وَسَلَالَهُ الْأَطْيَابِ، النَّاطِقُ بِالصَّوَابِ، نُقْطَةُ دَائِرَةِ الْإِمَامَةِ وَأَبُو بَنِيهِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ الَّذِينَ هُمَا رِيحَانَتِي رَسُولِ اللَّهِ وَسَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ: عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِمَامِي رَبَّانِي وَالْهِي وَهَيْكَلِي نُورَانِي وَ مَرَكُزُ تَوْجِهٍ تَمَامِ عَارِفَانِ وَ خَدَايَرِ سِتَانِ، وَ فَرْزَنْدِي از خاندانِ پَاكَانِ، نَقْطَةُ دَايِرَةِ اِمَامَتِ وَ مَحْوَرِ اَصْلِي اِمَامَتِ، وَ پَدَرِ حَسَنِ وَ حُسَيْنِ، دُو دَسْتِه گِلِ پِيَا مَبِرِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم وَ دُو بَزْرُگِ وَ سَرُورِ جَوَانَانِ اَهْلِ بَهْشْتِ اسْتِ".

در بیان شایستگی های ایشان می‌فرمایند: "پس از بعثت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله هرگاه مشرکان، آتش جنگ برافروختند، خدا خاموش کرد، یا هرگاه شاخ شیطان سر برآورد، یا اژدهایی از مشرکان، دهان باز کرد، رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله برادرش علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام را در کام اژدها و شعله‌های فتنه‌ها افکند و علی علیه‌السلام هم باز نمی‌گشت؛ مگر آنکه سرکشان را پایمال شجاعت خود می‌گردانید و آتش آن‌ها را با آب شمشیرش خاموش می‌کرد. علی علیه‌السلام - فرسوده از تلاش فراوان در راه خدا، کوششگر خستگی‌ناپذیر در امر خدا، نزدیک و خویشاوند رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله، سید و بزرگی از اولیای خدا، همواره دامن به کمر زده، نصیحت‌کننده و تلاش‌کننده در راه خدا است که در راه خدا از سرزنش‌کنندگان پروایی نداشت؛ در همان روزهایی که شما مردم در رفاه و آسایش بودید".

و همچنین فرمود: "أَبُو هَذِهِ الْأُمَّةِ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ، يُقِيمَانِ أَوْدَهُمَ وَ يَنْقِذَانِهِمُ مِنَ الْعَذَابِ الدَّائِمِ إِنَّ أَطَاعُوهُمَا، وَبِطَاعَتِهِمُ النِّعَمَ الدَّائِمَ إِنَّ وَافَقُوهُمَا: مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا دُو پَدَرِ اَيْنِ اِمْتِ مِی‌باشند؛ کجی‌ها را راست و انحرافات را اصلاح می‌نمایند؛ اگر مردم، ایشان را اطاعت کنند، این دو آن‌ها را از عذاب جاویدان نجات می‌دهند و اگر مردم با ایشان موافق و همراه باشند، این دو، نعمت‌های پایدار خداوندی را ارزانی‌شان می‌دارند". سپس فرمود: "أَنَّ السَّعِيدَ كُلَّ السَّعِيدِ حَقَّ السَّعِيدِ مَنْ أَحَبَّ عَلِيًّا فِي حَيَاتِهِ وَبَعْدَ مَوْتِهِ: هَمَانَا سَعَادَتُمُنْد [به معنای] کامل و حقیقی کسی است که امام علی علیه‌السلام را در دوران زندگی و پس از مرگش دوست داشته باشد".

لزوم اطاعت از قرآن و اهل بیت ع

از دیگر موضوعات مطرح شده در روایت و تبیین در سیره حضرت فاطمه الزهرا س بیان لزوم اطاعت قرآن و حضرات معصومین علیهم السلام است. آن حضرت س در این باره فرمودند: "وَنَحْنُ وَسِيْلَتُهُ فِي خَلْقِهِ، وَنَحْنُ خَاصَّتُهُ وَمَحَلُّ قُدْسِهِ، وَنَحْنُ حُجَّتُهُ فِي غَيْبِهِ، وَنَحْنُ وَرَثَةُ أَنْبِيَائِهِ؛ ما اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسیله ارتباط خدا با مخلوقاتیم و ما برگزیدگان خدا و جایگاه پاکی هاییم و ما دلیل های روشن خدا و وارث پیامبران الهی هستیم".

همچنین ایشان می فرمودند: "شما ای بندگان خدا که پرچمداران امر و نهی خدایید، و حاملان دین و وحی می باشید، امانت داران حق، و رسانندگان آن به خلق هستید، بدانید که امام به حق، خود در میان شماست، و اطاعت او پیمانی است که از پیش با شما گرفته اند، و پس از پیامبر صلی الله علیه و آله جانشینی است که برای شما باقی مانده و کتاب ناطق خدا با ما اهل بیت علیهم السلام است. قرآن راستگو، نور فروزان و شعاع درخشان، که بیان و استدلال های آن روشن، و اسرار و باطن آن آشکار است، ظاهر آن جلوه گر، و پیروان آن زبانزد جهانیان. پیروی از قرآن، انسان را به بهشت می رساند؛ سخن شنوی از آن به نجات می انجامد؛ به وسیله قرآن به حجت های نورانی خدا، و واجبات تفسیر شده، و محرمات نهی شده، و استدلال های جلوه گر، و براهین کامل هدایت گر، و فضایل پسندیده، و مستحبات بخشوده، و قوانین و آیین واجب شده پروردگار می توان راه یافت».

شنیدم که پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «علی بهترین کسی است که او را جانشین خود در میان شما قرار می دهم. علی امام و خلیفه بعد از من است و دو فرزندم، حسن و حسین، و نه نفر از فرزندان حسین، پیشوایان و امامانی پاک و نیکاند. اگر از آنها اطاعت کنید، شما را هدایت خواهند نمود، و اگر مخالفت ورزید، تا روز قیامت بلای تفرقه و اختلاف در میان شما حاکم خواهد شد".

یادآوری وقایع و احادیث

یکی دیگر از موضوعات بسیار مهم و مطرح شده در روایت و تبیین، یادآوری فراموش شده هاست. حضرت فاطمه الزهرا سلام الله علیها هر جا که لازم بود، با یادآوری احادیث غدیر، منزلت و ... دل های انسان های فراموش کار فریب خورده را بیدار کرده و می فرمودند: "وَاعْبَاهُ! أَنْسِيتُمْ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍ: شگفتا! آیا روز غدیر خم را فراموش کرده اید؟" و همچنین فرمود: "أَنْسِيتُمْ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْ مَوْلَاهُ وَقَوْلُهُ: أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى؛ آیا فراموش کردید سخنان رسول خدا صلی الله علیه و آله را در روز غدیر خم که فرمود: هر کس من مولا و رهبر او هستم، علی مولای او است. و {آیا فراموش کردید که به علی علیه السلام} فرمود: ای علی! موقعیت تو نسبت به من همانند هارون به موسی است؟".

ترسیم سیمای عرب قبل از ظهور اسلام

از دیگر موضوعات بسیار مهم ترسیم سیمای عرب جاهلی قبل از اسلام است. آن حضرت فرمودند: «أَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ، مُذَقَّةَ الشَّارِبِ، وَنَهْزَةَ الطَّامِعِ، وَقَبْسَةَ الْعَجَلَانِ، وَمَوْطِئَ الْأَقْدَامِ، تَشْرَبُونَ الطَّرْقَ، وَتَقْتَاتُونَ الْوَرَقَ، أَذِلَّةَ خَاسِئِينَ، تَخَافُونَ أَنْ يَنْخَطِفَكُمْ النَّاسُ مِنْ حَوْلِكُمْ، فَأَنْقَذَكُمْ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بَعْدَ اللَّتْيَا وَالَّتِي، وَ بَعْدَ أَنْ مَنِي بِهِمُ الرِّجَالُ، وَذُؤْبَانِ الْعَرَبِ، وَ مَرَدَةِ أَهْلِ الْكِتَابِ: شما در عصر جاهلیت بر کناره پرتگاهی از آتش بودید؛ چون جرعه ای آب، خوراک هر کس بوده، لقمه هر طمع کننده و آتش زنه ای بودید، که فوراً خاموش می شدید. لگدکوب هر رونده ای بودید و نوشیدنی شما، آب گندیده، و خوردنی شما، پوست جانور و مردار بود. خوار و ذلیل بودید، و رانده شده، و می ترسیدید که مهاجران اطرافتان

شما را ببرایند، تا آنکه خدای بزرگ با دستان محمد صلی الله علیه و آله نجاتتان بخشید؛ پس از حوادث فراوانی که پدید آمد و رنج‌ها و بلاهای زیادی که از دست شجاعان شما، گرگ‌های عرب، و از سرکشان اهل کتاب کشید".

حضرت فاطمه زهرا و عرصه تبلیغ دین

فاطمه زهرا، از نمونه های روشن بانوان موفق در حوزه تبلیغ دین بود. ایشان هر روز با پیامبر ص دیدار داشتند و پیامبر ص، معارف و ارزش های دینی را به دخت گرامیشان یاد می دادند و فرزند بزرگوارشان را برای به دوش گرفتن رسالتی بزرگ آماده می ساخت. در دوره پیامبر، بانوان مسلمان در عرصه آموزش و تبلیغ پیام دین نقش سازنده و بی بدیلی ایفا کرده اند. زنان افزون بر اداره امور داخلی منزل، گرم نگاه داشتن کانون خانواده و آماده ساختن فرزندان و همسران برای یاری پیامبر، در یاد گرفتن معارف دین و رساندن آن به دیگران نیز فعال بوده اند.

فاطمه (س)، در روزگار پدر و پس از ایشان، مرجع دینی و علمی مردم بودند. ایشان دانش های قرآنی و سیرت پیامبر را برای مردم شرح می دادند. به خصوص از لحظات سرنوشت ساز تاریخ اسلام و دوران مکه و ویژگی های سیره پیامبر ص و روایاتی که به او آموزش داده بود، به فرزندان و دیگر مردم علم می آموخت.

بخشی از علوم و دانش فاطمه س که در مجموعه ای در اختیار امامان معصوم قرار گرفته، به مصحف فاطمه (ع) شهرت یافت. مصحف فاطمه، از منابع دانش و فتوای امامان بوده، به جز آن، فاطمه (س) به شبهه ها و پرسش های دینی بانوان پاسخ می داد.

سخنان و خطبه های زهرا (س) در جمع مهاجران و انصار در مسجد پیامبر در ماجرای فدک، دائرة المعارفی از علوم دین و حقایق است و در آن باورها، ارزش ها، راه و رسم اجتماعی و سیاسی اسلام ترسیم شده است. خطبه ای که بلاغت و فصاحت و ژرفای معانی آن، خطبه های نهج البلاغه را تداعی می کند که عمل مسلمانان بر آن، راه هدایت را به روی همگان گشوده جامعه اسلامی را از سرگشتگی و گمراهی به ساحل نجات می رساند.

در بیماری فاطمه زهرا (س) که در پی آن درگذشت زنان مهاجر و انصار به عیادت آن بانو رفتند. فاطمه به طور مشروح جایگاه امامت را برای زنان شرح داد و پیامدهای ناگواری را که در پی کنار زدن امیر مؤمنان از جانشینی پیامبر و رهبری امت، دامنگیر جامعه اسلامی خواهد شد، شرح داد. نیز آینده ای تاریک و فتنه های هولناکی را برای امت به دور از امام راستین پیش بینی کرد..

روایت زینب کبری (سلام الله علیها) از حادثه عاشورا

حضرت زینب کبری علیها السلام که در نهضت عاشورا در تمامی مراحل در کنار برادرشان ایستاد و بعد از شهادتش، پرچم استمرار نهضت عاشورا را برافراشتند و چه خوب از عهده‌ی آن رسالت برآمد. سپس خطبه‌ی تاریخی و افشاگرانه‌ای که در جهت افشای ماهیت یزید و بیان مظلومیت و حقانیت حسین علیه السلام ایراد فرمود؛ و همه‌ی این‌ها نشان از علم سرشار این بانوی بزرگوار دارد.

پیش‌تر بیان شد که جهاد تبیین یک قسم از جهاد اصغر است که با هدف مقابله با توطئه دشمنان در انحراف افکار و تحریف وقایع، در این میان حضرت زینب س، از شخصیت‌های ویژه و ممتاز اسلام هستند و نقش موثری در حیات قیام امام حسین ع داشته است. ایشان که در مکتب وحی و در دامن عترت تربیت یافته بودند، پس از حادثه عاشورا، برای رساندن اهداف قیام و همچنین حفظ و انتقال دستاوردهای نهضت عاشورا و جلوگیری از انحراف و تحریف حقایق، با سخنرانی‌های افشاگرانه، بر جامعه آن عصر و قرنهای متمادی، بسیار تاثیر گذار بودند. از این روست که رهبر معظم انقلاب فرمودند: "اگر زینب کبری و امام سجاد ع مجاهدت نکرده بودند، نگفته بودند، تبیین نکرده بودند، حقایق را افشا نکرده بودند... واقعه کربال تا امروز جوشان و زنده و مشتعل نمی ماند" (مقام معظم رهبری، ۱۳۶۸/۰۶/۲۹، در دیدار با اقشار مختلف مردم). این گفتار بدان معناست که حضرت زینب (س) در راستای حفظ و انتقال مفاهیم عاشورا، جهاد تبیین را به بهترین شکل انجام داده است. میپذیرد.

نتیجه

موضوع زن در اسلام به لحاظ تاریخی اهمیت ویژه ای دارد. با نگاهی به تاریخ صدر اسلام، به خصوص عصر پیامبر اسلام (ص) در می‌یابیم که زنان در عرصه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و به خصوص در روشنگری از تاریکی‌های جهالت و کژفهمی، حضوری بسیار موثر و فعال داشته‌اند و اسلام با کرامتی به زنان و جایگاه آنان در جامعه بخشید زمینه ساز نقش بی‌بدیل ایشان در گسترش و پایداری اسلام شد. شرکت زنان در بیعت‌ها و هجرت‌ها و دیگر مسائل اجتماعی و فرهنگی جلوه‌ای از فعالیت زنان در عصر پیامبر (ص) است، هم چنان که کثرت نام زنان محدث و راوی و آگاه به دانش‌های اسلامی نمایانگر فعالیت وسیع فرهنگی زنان در این دوره است. با توجه به نیاز حیاتی عصر حاضر به روشنگری و نیاز به الگویی کامل جهت انجام این امر، زنان صدر اسلام با یاری‌های خود در عرصه‌های گوناگون، الگویی مناسب برای بانوان عصر حاضر در این امر می‌باشند.

۱. قرآن کریم.
۲. طباطبایی، محمدحسین، تفسیرالمیزان، ترجمه ی محمدباقر موسوی همدانی، تهران: کانون انتشارات محمدی، ۱۳۶۲ش.
۳. ابن ملقن، تهذیب الکمال فی اسماء الرجال، ج ۲.
۴. فیض الاسلام اصفهانی، علینقی، ترجمه و شرح نهج البلاغه، تهران، ۱۳۶۸.
۵. کلینی، محمد یعقوب، (۱۴۱۴) اصول کافی، ۵، ج بیروت، دارالتعارف للمطبوعات.
۶. طبری، محمدبن جریر. تاریخ ج ۳، ترجمه ابوالقاسم پاینده، ۱۳۶۲، چاپ دوم، انتشارات اساطیر، تهران.
۷. مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۸۶.
۸. نوری همدانی، حسین، جایگاه بانوان در اسلام، انتشارات مهدی موعود (عج) چاپ چهارم، قم، ۱۳۸۴.
۹. زن در آیینه جلال و جمال، آیه الله عبدالله جوادی آملی، انتشارات دارالهدی، چاپ پنجم، ۱۳۷۸.
۱۰. پژوهشی در تبلیغ دین، محمد تقی رهبر، سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۱.
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۰ش)، بانک جامع بیانات، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه.
۱۲. دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۵ش)، لغت نامه دهخدا، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۳. تبلیغ از منظر دین، حمید نگارش، سید علی مقیمی فرد، رضا رحمتی، انتشارات زمزم هدایت، چاپ اول، ۱۳۸۳.
۱۴. جلالی، سهیلا، درخشش زنان مسلمان در عرصه علم و فرهنگ در صدر اسلام، مسجد، ۱۳۸۴.
۱۵. صلح میرزایی، سعید، جهاد تبیین در اندیشه حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۴۰۱.
۱۶. حیدری، احمد، بزرگ زنان صدر اسلام، زمزم هدایت، ۱۳۸۳.
۱۷. دیانی دردشتی، زهرا، حسینی میرصفی، فاطمه، بررسی نقش سیاسی زنان از منظر قرآن و روایات با تأکید بر تفاسیر مفسران معاصر فریقین (المیزان- فی ظلال القرآن)، مطالعات اسلامی زنان و خانواده، ۱۴۰۱.
۱۸. بختیاری، شهلا، ملاحظاتی بر اسلام پذیری و بیعت زنان با پیامبر اسلام (ص)، پژوهش زنان، زمستان ۱۳۸۸.
۱۹. توحیدی، امین رضا، شفیع، صادق، بررسی تاریخی نقش اسلام در تغییر سبک زندگی زنان، فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ، پاییز ۱۳۹۲.
۲۰. پودات، فهیمه، جهاد تبیین حضرت زهرا (س) و حضرت معصومه (س) در دفاع از ولایت، بهمن ۱۴۰۱.
۲۱. برزگر، حسین، شاخص های جهاد تبیین با تحلیل سخنان های حضرت زینب (ع) در معرفی قیام عاشورا، پژوهشنامه معارف اهل بیت علیهم السلام، پاییز ۱۴۰۱.
۲۲. پیرمردیان، مصطفی، اصلاحی، متین السادات و مهشید السادات، مقایسه وضعیت زن در دوره جاهلیت و بعد از اسلام، خرداد ۱۳۹۴.